

УДК 811.161.2'373.43/.47'233:070

Г. Ю. Касім

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загального і слов'янського мовознавства

ДЕРИВАЦІЙНА РЕАКЦІЯ НА ПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ: ОКАЗІОНАЛІЗМИ, ПОХІДНІ ВІД *КРИМ* ТА *КРИМНАШ* / *КРЫМНАШ*

*У статті розглядається семантика та структура okazіональних дериватів, що входять до словотвірного гнізда з вершиною *Крим* / *Крым* та виникли для номінації *йвищ*, пов'язаних з захопленням Росією Кримського півострова.*

Ключові слова: *оказіоналізм, мова ЗМІ, Крим.*

Оказіональні утворення як ефективний засіб надання тексту експресивності постійно знаходяться в полі уваги українських дослідників. Це стосується як художніх текстів ([1]; [2]; [4] та ін.), так і текстів медіа (див., наприклад, [3]; [5]; [6]; [7] та ін.). Проте створення нових okazіоналізмів для нових текстів триває: адже експресивні одиниці мови та мовлення потребують перманентного оновлення. Крім того, й поява / актуалізація певних реалій, особливо оцінюваних негативно, активізує потребу в їх нових експресивних номінаціях. Тому цілком закономірно, що надто багатий на гострі політичні події 2014 рік породив низку актуальних для цього періоду узуальних та okazіональних утворень, представлених у медіадискурсі – в українсько- та російськомовних ЗМІ.

У статті описані виявлені в електронних ЗМІ okazіоналізми, що виникли після березня 2014 р. і входять до складу словотвірного гнізда, у вершині якого знаходиться топонім *Крим*. Серед okazіоналізмів, мотивованих пропріальною лексикою, ця група виявилася однією з найчисленніших (включає 10 дериватів українською мовою та 12 – російською). Трохи більшою є лише група дериватів від прізвища *Путін* (відповідно 13 та 11 похідних).

Таким чином, метою дослідження є аналіз зазначених okazіоналізмів, а завданнями – опис їхньої структури та семантики. Спочатку розглянемо okazіоналізми, що безпосередньо походять від хороніма *Крим*, далі зосередимося на okazіоналізмі *кримнаш* та численних похідних від нього.

Дериват *кримозамінювач* структурно й семантично прозорий – «те, що замінить / замінює / здатне замінити Крим»: *На думку фахівців галузі, поки що за співвідношенням ціна/якість серед перерахованих вище «кримозамінювачів» лідирує Одеська область* [11, 28 квітня 2014]. У інших дериватів – *Кримбас*, *кримороси*, *крымодеры* – структура й семантика не такі очевидні, проте контекст та фонові знання дають змогу семантизувати кожен із них.

Заголовок *Годі годувати Кримбас* [16, 6 листопада 2014] та зміст самого тексту, накладаючись на фонові знання й на усвідомлення словотвірної структури слова (Крим + Донбас), дозволяють зрозуміти значення okazіоналізму – «території України, захоплені Росією». Оскільки заголовок є «сильною позицією» тексту, точкою, що найперше привертає увагу реципієнта, то й використання у ньому експресив-

них за формою та змістом елементів (оказіоналізмів, трансформованих сталих конструкцій – фразеологізмів, крилатих висловів чи цитат) є ефективним засобом посилити виразність зазначених одиниць. Ось ще один приклад такого «посилення» оказіоналізму у «сильній позиції»: заголовок статті Валерії Новодворської *Крымодеры*, сенс якого експлікується в тексті: *Сейчас, когда я пишу эти строки, советские мародеры растаскивают на части украинский и татарский Крым* [8, 20.03.2014]. І знов майже та сама словотвірна модель, що і в *Кримбас*: Крым + о + мародёры. Ще один «кримський» оказіоналізм – *кримороси* – оточений низкою аналогічних за структурою дериватів: *На Донбасі і в Криму це вдалося – але на те пішли роки гомеопатичного виживання у підсвідомість громадян України, що вони не українці, що вони нічого спільного з Україною не мають, що вони новороси, кримороси, малороси, донороси, недороси і так далі – назва не важлива – головне, що вони не мають нічого спільного з українським майбутнім* [16, 22 вересня 2014]. Всі ці деривати, за винятком узуального застарілого, а сьогодні несхвального *малороси*, так само є оказіональними, що посилює експресивність тексту. Завдяки контексту й фоновим знанням лексема *кримороси* легко семантизується як «кримчани, що схвалюють захоплення Криму Росією».

Порушення узуальної словотвірної моделі, властиве оказіоналізмові, у дериваті *кримнаш* / *крымнаш* проявляється не лише у використанні непродуктивного для обох мов способу зрощення. На сьогодні зрощення є продуктивним тільки для мотиваторів структури «прислівник + (діє)прикметник», як-от укр. *вічнозелений* чи рос. *долгоиграющий*, а в історії мови – для мотиваторів «нечленна форма прикметника + іменник»: Бѣль городъ > Білгород. При творенні оказіоналізму *кримнаш* / *крымнаш* використана мотивуюча база структури «підмет + іменний присудок (виражений займенником)», яка була б абсолютно неможливою для узуальних лексем.

Оказіональне утворення *кримнаш* / *крымнаш* набуває значення «захоплення Криму Росією у 2014 р.». За функцією воно може бути близьким до предикативного сполучення, наприклад: *В разговорах в транспорте начали проскальзывать поразенческие нотки – крымнаш, но какой ценой?* [13, 23 января 2015]; *<...> это люди с ментальностью наших условных «84%», которые рады, что «крымнаш» и точно знают, что это Бандера с Обамой ночью подпилили рубль и написали в лифте* [10, 6 ЯНВАРЯ 2015]; *Западные спецслужбы узнают страшный компромат: российский депутат отправился с диппаспортом не вести суровые внешнеполитические баталии, день и ночь доказывая, что «крымнаш», а греть пузо на Лазурном берегу* [10, 28 ОКТАБРЯ 2014]. В інших випадках оказіоналізм функціонує як лексема-іменник: *Тут нельзя мямлить, поскольку за Путина и за «Крымнаш» сегодня голосуют 146% россиян, и это еще не предел* [8, 17.10.2014]; *Идетсья про одвічний мотив імперії – безмежне розширення. Альтернатив їй не існує. Що більше територій, то краще (і це бачимо на прикладі ідеї «Крымнаш») [15, 23 січня 2015].*

Зазначений оказіоналізм, ставши іменником, може набирати форм непрямих відмінків, що надає йому додаткової експресивності: *«Декларацію російської ідентичності» було написано ще на початку року – коли доктрина «Русского мира» полягла жертвою «крымнашу» та перших колорадських ластівок на Донбасі* [9, 14 листопада 2014]; *<...> мається на увазі, що розподіл влади, прозорість виборчої процедури, свобода слова, зборів та інші нудні речі для росіян після «крымнашу» – знову неконструктивні й нецікаві <...>* [9, 26 вересня 2014]; *<...> когда сидит какой-то мужик в российской глубинке, беззубый с разваленной избой, и кричит «Крым наш!», то он этим «крымнашем», как наркотиком, отвлекается от сво-*

их собственных проблем [13, 19 октября 2014]; *Российские патриоты гордились тем, что живут в стране «Искандеров» и нефтедолларов, Газпрома и Роскосмоса, грузинского блицкрига и духовных скреп, Сочинской Олимпиады и московских зарплат. А с недавних пор – еще и в стране Крымнаша* [16, 16 січня 2015].

Семантика цього okazіоналізму може мінатися, набуваючи контекстуального значення. Наприклад: *А в других местах будут партизанищина, саботаж и прочий «крымнаш»* [16, 16 червня 2014] – «крымнаш» набуває значення «агресивний спротив». Пор. ще: <...> *амбасада зарубіжної країни звернулася до Міносвіти із запитом щодо «процедур, проходження яких є необхідним» для визнання документа, виданого в 2014 р. у тимчасово окупованому Криму» <...>. Відповідь очевидна: той папірець взагалі не є документом і ніде й ніким визнаний не буде. Такі от «процедури», такий «крымнаш», – підсумував заступник міністра* [16, 30 вересня 2014], де *крымнаш* «ситуація, справи». А в іншому контексті *крымнаш* – «той, хто схвалює захоплення Криму Росією у 2014 р.»: *Ані серед захисників безмозкого актора (а таких виявилось чимало не тільки в лавах «крымнашів»), ані серед його щирих ганьбителів чомусь не знайшлося нікого, хто сказав би: <...>* [15, 15 листопада 2014].

Втім, на позначення поняття «той, хто схвалює захоплення Криму Росією» виникли передусім суфіксальні деривати: *крымнашевцы / крымнашисты, крымнашисти*. Вряд ли Крым навсегда «вернулся в родную гавань», как тешат себя мечтами *крымнашевцы* [10, 16 января 2015]. Чи не перша фіксація іменника *крымнашисты* представлена у мовленні російського письменника Дм. Бикова: *Это действует – но уже, что называется, в обратку: даже самые яростные «крымнашисты», кажется, начинают испытывать отвращение к соловьевщине и габреляновичине* (Дмитрий Быков. Дмитрий Быков: Почему Россия проиграла в выборах президента Украины. Собеседник №20 '14, 29 Мая 2014). Пор. ще: *Это к вопросу о том, что Путин думает: «Ах, какие там...» или там Россия думает, или там крымнашисты думают: «Какие мы крутые в Украине, потому что как мы там поимели Америку»* [13, 15 июня 2014]; *К полному недоумению «крымнашистов» война замерла, остановилась, так и не увенчавшись викторией* [10, 19 января 2015]; *А серед них – такі відверті «крымнашисти», як Йосип Кобзон, Валерія чи Олег Газманов* [14, 01.01.2015]. Пор. також okazіоналізми *крымнаши, затокрымнаши*, де друга основа зазнає зворотної ігрової трансформації «частина іменника» (*крымнаш*) > «займенник як частина іменника» (*крымнаши*): *Я не хотел бы в эту тему углубляться, я просто вам так скажу: среди моих знакомых, друзей и даже родственников есть люди, которые примкнули к вот этим «крымнашам». Или «затокрымнашам»* [14, 06.02.2015]. Як бачимо, представлені й okazіоналізми, що виникли шляхом розширення деривата *крымнаш / крымнаш* > *затокрымнаш*: *И жалкий лепет оправдания, типа «затокрымнаш», теперь уже не проканиает* [8, 16.06.2014].

За продуктивною узуальною моделлю від *крымнаш* утворено прикметник (<...> *демократы «крымнашевского» разлива* <...> [8, 17.10.2014]) та експресивний іменник *крымнашка*: *Правда, если так дальше пойдет, то денег в его министрстве не хватит даже на фильмы про Рашку-крымнашку, сакраляшку и неваляшку* [8, 12.12.2014].

Але особливо численними стали деривати, утворені за аналогією до *крымнаш / крымнаш*. Ці утворення за аналогією можуть ґрунтуватися на заміні другої основи деривата *крымнаш* компонентом, що пов'язаний з іншим присвійним займенником: *Криміхній / Криміх*. Пор.: *Це ж не американська земля. Не німецька, не*

французька. Чи вже не наша? *«Криміхній»*? [9, 29 серпня 2014]; *Ви б Ендерівців у Криму в березні бачили? Я теж ні. А «Криміх»* [9, 10 жовтня 2014].

Проте частіше в текстах ЗМІ з'являються okazіоналізми, утворені за зразком *кримнаш*, але з заміною ініціальної основи, мотиватором якої стає інший топонім: *Однією з найдражливіших міжнародних проблем нинішньої Європи є державна належність Криму. Свого часу актуальними були претензії польських ура-патріотів на «Львівнаш», німецьких на «Гданськнаш» та «Калінінграднаш», але вони відійшли в минуле й, за винятком хіба що останнього, більше не з'являються на порядку денному* [15, 5 грудня 2014]; *Вот эту усталость и призваны были снять «крымнаш», «донбасснаш» и прочее* [16, 15 листопада 2014]; *Кажется, давно прошли те времена, когда Эдуард Вениаминович боролся с путинским режимом, а заодно, если верить обвинителям, готовил спецоперацию «Казахстаннаш»* [8, 29.10.2014]; заголовок *Курильнаши: Японская газета сравнила Крым и Курилы и призвала Россию не искажать историю* [12, 2015].

Поява протягом короткого часу репрезентативної групи okazіональних дериватів, пов'язаних з топонімом *Крим*, є прикладом інтенсивної вербальної реакції соціуму на емоційно шокуєче явище.

Література

1. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття [Текст]: монографія / Г. М. Вокальчук. – Острог: Нац. ун-т «Острозька академія», 2008. – 535 с.
2. Герман В. В. Індивідуально-авторські неологізми (оказіоналізми) в сучасній поезії (60і-90і роки) [Текст]: дисертація канд. філол. наук: 10.02.01 / Вікторія Василівна Герман. – Сумський держ. педагогічний ін-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 1998. – 222 с.
3. Дорофєєва О. М. Оказіональне слово в сучасній російськомовній газетно-журнальній комунікації (комунікативно-прагматичний та соціокогнітивний аспекти) [Текст]: дисертація канд. філол. наук: 10.02.02 / О. М. Дорофєєва. – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут філології. – К., 2003.
4. Жижом О. О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80х-90х років ХХ століття [Текст]: дисертація канд. філол. наук: 10.02.01 / О. О. Жижом. – Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2003.
5. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття) [Текст]: автореф. дис...канд. філол. наук: 10.02.01 / Г. Б. Мінчак. – К., 2003.
6. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): монографія [Текст] / О. А. Стишов. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
7. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття [Текст]: автореф. дис...канд. філол. наук: 10.02.01 / О. М. Турчак; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2005. – 19 с.
8. Грани.РУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://grani.ru/>
9. Дзеркало тижня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dt.ua/>
10. Ежедневный журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ej.ru/>
11. Корреспондент. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/>
12. Новое время. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nv.ua/>
13. Odessa Daily. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://odessa-daily.com.ua/>
14. Телекритика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/>
15. Тиждень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Magazine/>
16. Українська правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/>

Касим Г. Ю.

**ДЕРИВАЦИОННОГО РЕАКЦИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИЕ
РЕАЛИИ: НЕОЛОГИЗМОВ, ПРОИЗВОДНЫЕ ОТ КРИМ И
КРИМНАШ / КРЫМНАШ**

В статье анализируются семантика и структура окказиональных дериватов, входящих в состав словообразовательного гнезда с вершиной Крым / Крым, возникших для номинации явлений, связанных с захватом Россией Крымского полуострова.

Ключевые слова: окказионализм, речь СМИ, Крым.

Kasim G.Y.

**DERIVATIVE REACTION TO POLITICAL REALITIES:
OCCASIONAL DERIVED FROM КРИМ AND КРИМНАШ /
КРЫМНАШ**

This paper presents semantic and structural peculiarities of occasional words, derivatives of proper name Крым / Крым that appeared after annexation Crimea by Russia.

Key words: occasional word, mediallynguistics, Крым / Крым.